Davorin Ježić

ISTINA I LEGENDA O JOSIPU PANČIĆU

U povodu 100. obljetnice smrti Josipa Pančića

Svrha ovog napisa nije da iznese biografske podatke J. Pančića od njegova rođenja, djetinjstva, školovanja, do susreta s Vukom Karadžićem i lingvistom Franjom Miklošićem, odlaska u Srbiju (1846), njegova djelovanja kao liječnika, prirodnjaka, naučnog radnika i prvog predsjednika Srpske akademije nauka i umetnosti, člana Državnog savjeta, rektora Velike škole, itd.

Iznosimo zanimljiv događaj iz njegova rodnoga kraja što ga Pančić nikad nije zaboravio, iako je stjecajem okolnosti bio daleko od njega. Bez obzira na to da li je događaj istinit ili je to samo narodna mašta, što je postala legenda, narod njegova rodnog kraja sjeća se i danas Pančića iako je od tada prošlo jedno stoljeće.

Sakupljajući narodne pjesme i običaje Bribiraca, sreo sam 1953. godine Franju Stanića (Frančića-Brcka) u Bribirskoj šumi, u predjelu zvanom Maševo. Sa mnom je bio i moj tast Mate Krajačić. U razgovoru o tome što trenutno radim u toku godišnjeg odmora, moj tast mu reče: »Radi ono u čemu biš i ti došao dobro. Sakuplja bribirske narodne pisme.« Nato će Frančić, kako su ga od milja Bribirci zvali reći: »Znam ja boljega. Tu u šumi na Lukavu je naš starina Tetac Petar Stanić. On i danas zapiva po starinsku i puno toga zna, pa hodimo do njega.« To smo i učinili. Bilo je to baš onih dana kada se radilo na otkrivanju Pančićeva spomenika u njegovu rodnom Bribiru. Stari vinogradar i vrsni poznavalac bribirskih prilika i običaja Petar Stanić (rođen 30. 5. 1863. godine u Bribiru) lijepo nas je primio. Nakon što sam zabilježio neke od pjesama[1] prešlo se na razgovor o Pančiću i njegovu spomeniku. Tom prigodom sam doslovce zabilježio u čakavštini sljedeću priču Petra Stanića: »Verovali ili ne. Ovih dana puno razmišljam o Pančiću. Doduše to često rečem kad niki skuha čaj od kuša. Za mojih mladih dana čul sam pripovidat va našoj kući u Stanićih da je veliki učenjak, naš Bribirac Pančić, bio potajno va Bribiru u svom selu Ugrini i da za to nisu znale austro-ugarske vlasti zač bi puno njih, a i naši općinari va Bribiru, imeli neprilika, da drže sa Pančićem i Srbima. Ja sam imel nikako 15 ili 16 let. Bil san po domaći rečeno dečko za ženit. Va našoj kući se pripovidalo kako je sačega novoga po svitu i šapćuć se govorilo od koga se to čulo. Ja sam bil vavik vragoljast i znatiželjnik, ko ča san i danas i ako san već star, pa sam tako čul da se govori o nekom Pančiću i da mi Bribirci imamo va svitu velikog učenjaka, a moji su ga zvali veleučeni gospodin doktor. Pripovidalo se je da on zna govorit 6 jezikih i da je nikakovi savjetnik poli kralja va Srbiji. Još se j' puno divanilo o njemu. Dicu su slali stariji van, da to ne slušaju. Mene moji više nisu računali ditetom, jer sam već se na gruntu delal. Tako sam tada čul da je veleučeni doktor Pančić bil poli svojih doma,

a treti dan baš kad se spravljal poć nazad va Srbiju da su prišli k njemu na divan i bribirski općinari. Da su bili tri i med njima da je bil poglaviti Dvorančić (nadimak za jednu granu obitelji Antonić iz Bribira). Moji su pripovidali da im ni ča verovat i da su rekli kad su prišli va kuću, da žele vidit svog Bribirca, svoga Pančića, zač da su čuli da je doma, a vlasti da za to ništa i ne znaju i da se oni va Bribiru va to neće pačat. Jedino da ih interesira kako je njemu va stranom svitu i da čuju malo od njega kako je po svitu i da ga pitaju more li im ča za crikvu pomoć.

Moji su pripovidali da su čuli od Antonca (seljana iz porodice Ugrini), ki je isto bil u posjeti kod Pančića, da je Pančić bio veseo, kao i za mladih dana i da je puno pripovidal o mladenačkim i dičjim dogodovštinama, ali da je pripovidal ponajviše o prilikama u Turskoj, Austro-Ugarskoj, a posebno u Srbiji i narodu, koji je Pančića prijel kot svoga. Ja sam bil mlad i to me toliko ni zanimalo, ali mi se je kako se poli nas reče 'usikla' va pamet jedna rič, a odnosila se j' na čaj, jer znate kako je. Naše stare žene vavik su kuhale neke trave za sakojake bolesti, pa tako i kuš, jer ni bilo doktora kot danas, a ni va apoteki čaja kot ga j' danas sakakovog.

U kući ih je teta Mare ponudila po domaći. Prnesla im je na malom rešeti lipih smokav i ponudila rakijom, pravi cvet. Tu se našal i moj prijatelj i pajdaš Toma Puh, prvi rođak familije Pančić po muškoj lozi, jer im je Puh bil nadimak. Kad je i njega teta Mare ponudila rakijom, on će reći: 'Teta Mare, pa znate, da meni rakija škodi, a dobrog vašeg vina popijem samo iza jila. Ja ću zet samo malo smokav.' Teta Mare će mu: 'Skuhat ću ti malo čaja, zač vidim da si prehlajen. Nimam druge trave za čaj ovih dan već samo kuš. Kuš je dobar za prehlađene ko ča si Ti.'

Kad je bil skuhan čaj, teta Mare ponudi Tomu Puha i ostale čajem. Nudeći ga teta Mare će mu reći: 'Zami, zami, moj dečko. Dobar si ti meni, Puhić. Ti si meni vavik za priskočit kad mi triba. Dobar je čaj od kuša s medom, kad već nećeš rakije. Čaj od kuša je baš za tvoju bol.' Na to će šaljivo Pančić: 'Pij, Tomo, pij, dobar je čaj od kuša kad već nećeš rakije. Kad popiješ čaj od kuša, moraš biti kuš.' Vi znate, rekao nam je Petar Stanić, ča to po domaću znači, a to je ne pripovidaj okolo, ča si videl i ča si čul i šuti, ča znači po našu domaću budi kuš.

Teta Mare mu u šali doda: 'Znaš, Toma, iako si naš, a Puhi su naši, onda budi dobar, a ako nećeš ja ću ti vratom zakrenut, ako biš okolo pravil, da su ovi ljudi bili danas poli nas.'

Kad su ukućani ostali sami Toma će teti Mari: 'Teta Mare, niste smeli reć, da ćete mi vratom zakrenut, zač će ovi općinari mislit, da san ja ćakulon i nedobar. Vi vavik govorite, da sam ja od sih Pančićih najviše od pomoći vama i da sam vaš najbolji.' Na to će mu teta Mare: 'Ma baš zato ča si naš, san ti to i rekla, ali to se tiče — odnosi — na onu gospodu iz 'grada Bribira', misleći na općinare, a ne na tebe, sinko.'«

Ispričao sam taj razgovor sa starim vinogradarom Stanićem našem akademiku Mihovilu Kombolu u Bribiru 25. travnja 1954. kada sam bio s njime, zajedno u društvu s Fabijanom Antonićem, na svečanoj akademiji i proslavi prigodom otkrića spomenika Josipu Pančiću. Kombol je rekao: »To su svakako štorije. Koliko ja znam, Pančić nije bio u Bribiru otkada je iz njega otišao u Srbiju. No tko zna, može i to biti. Ljubav za rodnim krajem je jača od svega. Neka se priča o Pančiću. To je dobro. Vitalni su ovi moji Bribirci,

a ja samo mogu reći, živjet će ovaj narod. Ti zapiši to. To je prije svega legenda nego historijska istina, pa je bolje da se ne zaboravi.«

Tri godine poslije (1957) razgovarao sam s Katom Kršul, kućanicom (majka Placide stolara, rođena 4. 9. 1862. godine) i ona mi je u svom domu ispričala sve gotovo istovjetno kao i prije Petar Stanić.

Moram napomenuti da su i Petar Stanić i Kata Kršul,[2] pričajući ovu legendu, istaknuli da seljani rodnog sela Josipa Pancića iz sela Ugrini i ostalih sela Bribira i danas spominju Pancića, a ne Pančića, jer je prezime Pancić poznato u ovom kraju od davnina kao prezime njegovih davnih predaka, te mu se je i otac Paval prezivao Pancić, pa se i kao Pancići spominju u matičnim knjigama u Bribiru.

Zahvaljujući spomenutim kazivačima narodnih pjesama i legendi Petru Staniću i Kati Kršul, a i mnogim drugima ova legenda o Panciću, našem najuglednijem naučnom radniku svog vremena u Srbiji, otrgnuta je zaboravu.

Bribirci održavaju veze sa svima tko cijeni njihova Pancića, a posebno održavaju veze sa Srpksom akademijom nauka i umetnosti u Beogradu, koja je u povodu 130. obljetnice dolaska Pancića u Srbiju (1846—1976) priredila izložbu pod nazivom »Život i rad dr. Josipa Pančića«. Tu izložbu je gotovo u cijelosti darovala Bribiru. Dar je vrijedan za Muzejsku zbirku Bribira, što je otvorena i osnovana zalaganjem društveno-političkih organizacija, a posebno Mjesne zajednice u Bribiru.

IZVORI:

[1] D. J.: Narodne pjesme zvane »jamborije« koje se pjevaju u Bribirskom kolu, str. 636 i 637, Riječka revija (književnost — umjetnost — društvena pitanja), XIII/8—9—1964.

[2] Uz pomoć Zorke Kalafatić, voditeljice Mjesnog ureda (matičar) u Bribiru utvrdili smo da je stvarno prezime Pancić, a ne Pančić, kao i da su kazivači te legende umrli, i to: Petar Stanić, sin Petra i Anice 6. 2. 1959, a Kata Kršul, kći Jelene i Stjepana Strizića 16. 11. 1960. g.